

Vuoden humanisti – Årets humanist 2014

Elämme käännettyssä maailmassa, sanotaan. Kun nyt juhlimme kolmekymmenvuotiaista VAKKI ry:tä, juhlimme samalla myös kääntäjiä ja kääntämistä. Yhdistyksen kaksi ensimmäistä painopistettä olivat nimenomaan käännteoria ja ammattikielet, jotka nykyisin ovat laajentuneet kääntämiseen ja erikoisalaviestintään. Kolmas painopiste, monikielisyys, tuli mukaan 2000-luvulla. Kääntäminen on monikielistä viestintää, jossa yhdistyvät kaikki VAKKI ry:n perinteiset painoalat. Siksi onkin johdonmukaista, että juhlimme kolmenkymmenen vuoden rajapyykkiä valitsemalla ”Vuoden humanistiksi” yhden koko toimintamme kannalta tärkeimmistä toimijoista, kääntäjän.

”Årets humanist 2014” är översättaren, konstnärspersonen Kersti Juva (f. 1948). Juva hör till de främsta översättarna i Finland och hon har gjort en betydande karriär som översättare, översättarutbildare och mer allmänt som kulturdebattör. Hon har översatt engelskspråkig litteratur sedan 1970-talet, det vill säga i över fyra årtionden. Under sin karriär har hon prisbelönats i flera omgångar; hon har tilldelats statspriset tre gånger, Werner Söderströms pris, Finlandspriset, Agricolapriset och Finska Kulturfondens hederspris. För den stora allmänheten är Juva kanske mest känd för sina Tolkiensöversättningar: hon har översatt praktiskt taget hela J. R. R. Tolkiens produktion. Senast har Juva varit med i WSOY:s storsatsning som nu har resulterat i en ny Shakespearesamling med nya översättningar av Shakespeares klassiska verk. Juva deltar aktivt i och främjar den samhällseliga diskussionen; hon har till exempel grundat sändlistan Konteksti, som fungerar som de finländska översättarnas diskussionsforum. Utöver detta utbildar hon blivande översättare som specialiserar sig på skönlitterär översättning. Hon deltar också i verksamheten inom Finlands översättar- och tolkförbund, FÖTF. I en blogg tillgänglig via Institutet för de inhemska språken nämns det att Juva översatt engelskspråkig skönlitteratur i hela sitt liv ”eikä ole koskaan ollut oikeissa töissä”, det vill säga ”aldrig haft ett riktigt jobb”!

Kersti Juvan toiminnasta heijastuu rakkaus kääntämiseen, taiteeseen, kieleen. Kielessä Juvaa kiinnostaa ennen kaikkea ”merkitys ja miten se suomeksi ilmaistaan”. Omaa näkemystään suomentajan työstä Juva on valottanut muun muassa virkaanastujaispuheenvuorossaan ”Totuuden talkoot” (23.10.2008, www.turanko.net). Juva näkee ihmisten välisessä kommunikaatiossa vahvan yhteyden kysymykseen totuudesta, ja kommunikaatiossa on pitkälti kyse juuri siitä, miten totuutta hahmotetaan. Hänen näkemyksensä mukaan kääntäjä vieraskielistä kirjallisuutta kääntäessään pyrkii välittämään kirjailijan sanottavan lukijalle. Kirjailijan pyrkimys on siis päästä henkilökohtaiseen yhteyteen lukijansa kanssa. Kääntäjän tehtävä on tuoda kirjailijan totuus lukijalle eli auttaa kirjoittajaa ja lukijaa, joilla ei ole yhteistä kieltä, kohtaamaan toisensa käännöksen avulla. Tällä näkemyksellä kääntämisen perusolemuksesta on myös suora yhteys tämän vuoden symposiumiteemaan, ”demokratiaan”. Demokratian kannalta ei suinkaan ole yhdentekevää, mitä käännetään, mistä käännetään, miksi, miten ja kenelle.

Kääntäjä on siis ”totuuden talkoiden” keskeinen toimija. Juvalle suomentaminen on ainoa tapa ilmaista itseään taiteilijana, eikä siinä hänen mukaansa ole mitään ”toissijaista, turhautunutta eikä vajaata”. Kun sanottavaa on, niin sanat kyllä löytyvät, hän on todennut. Hän näkee hyvän käännöksen yhtenä oleellisena osana näissä totuuden talkoissa

kirjoittaessaan: ”Minulla on se vakaa käsitys että myös sellaiset kielen piirteet, joita kutsutaan tyyllillisiksi kuten sävyt, rytmi ja rekisteri, kantavat merkitystä. Huono käänne suoltaa sanoja merkityksen vierestä, enemmän tai vähemmän ohi, jolloin lukijalta vaaditaan huikea määrä hyvää tahtoa ja arvailua.”

Toisinaan tuntuu, kuin humanismi tätä nykyä olisi yhtä mahdotonta kuin kääntäminenkin. Kääntäminen ei ole koskaan saanut sille kuuluvaa arvonantoa edes kaikkien humanistien keskuudessa. Kersti Juvan kaltaiset ilmaisuvoimaisen kielen ja syvällisen kulttuurin puolestapuhujat ovat siksi juuri sitä tärkeää humanistista ydintä, jota VAKKI ry haluaa puolustaa. Tarvetta on, sillä mustavalkoinen teknokraattinen ajattelu voittaa alaa yhä enemmän yhteiskunnassamme. Olkoon tämä tunnustus samalla tunnustus myös kaikille kääntämisen ammattilaisille, heidän kouluttajilleen sekä kielellisen ja kulttuurisen pääoman puolustajille. Olette osaltanne auttaneet yhteiskunnallista demokratiaa ja ihmisten välistä ymmärrystä hyvin usein näkymättöminä, pienellä korvauksella ja arvostuksella, tunteen palosta.

Harry Lönnroth
Puheenjohtaja/Ordförande
VAKKI ry/ry